

ZGODNJESREDNJEVEŠKO GROBIŠČE IN NASELBINA V PODMELCU — BAŠKA GRAPA

VINKO ŠRIBAR

Narodni muzej, Ljubljana

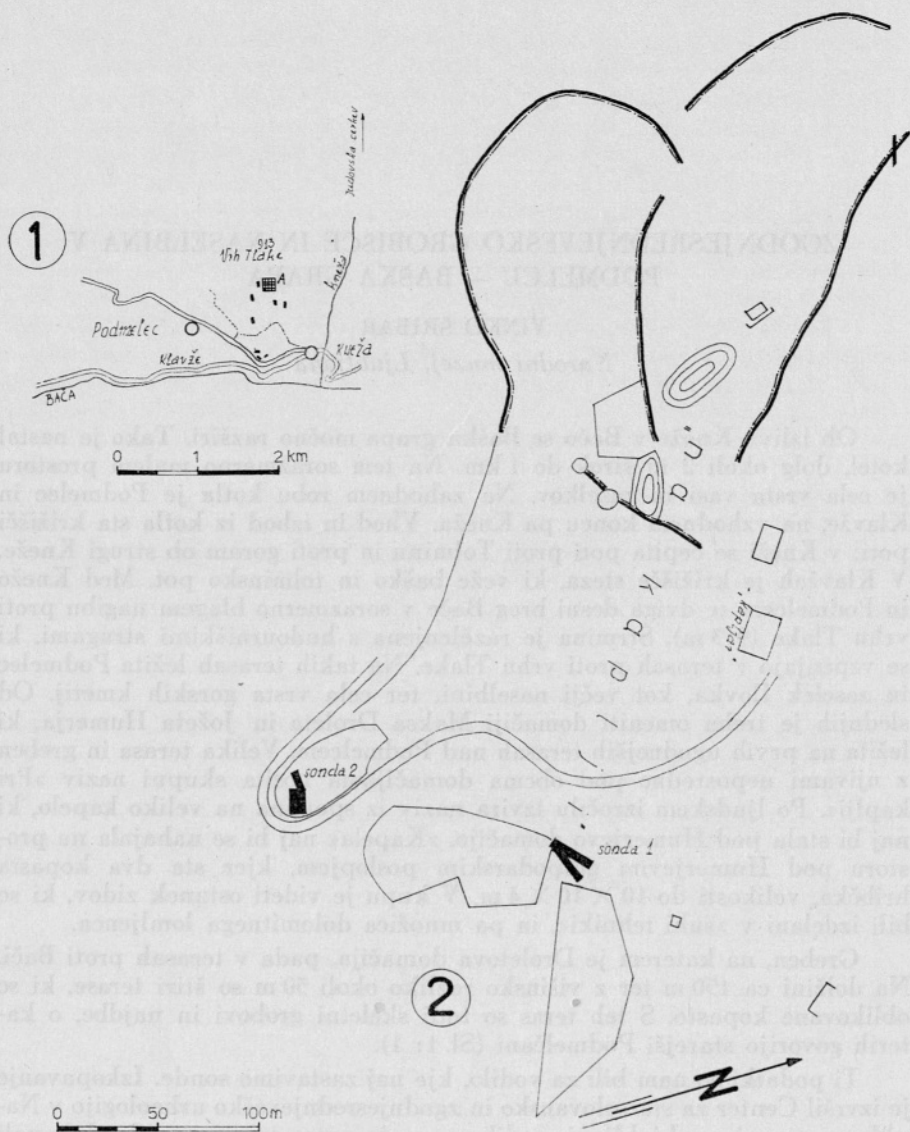
Ob izlivu Kneže v Bačo se Baška grapa močno razširi. Tako je nastal kotel, dolg okoli 2 in širok do 1 km. Na tem sorazmerno malem prostoru je cela vrsta vasi in zaselkov. Na zahodnem robu kotla je Podmelec in Klavže, na vzhodnem koncu pa Kneža. Vhod in izhod iz kotla sta križišči poti; v Kneži se cepita poti proti Tolminu in proti goram ob strugi Kneže. V Klavžah je križišče steza, ki veže baško in tolminsko pot. Med Knežo in Podmelcem se dviga desni breg Bače v sorazmerno blagem nagibu proti vrhu Tlake (913 m). Strmina je razčlenjena s hudournišskimi strugami, ki se vzpenjajo v terasah proti vrhu Tlake. Na takih terasah ležita Podmelec in zaselek Plovka, kot večji naselbini, ter cela vrsta gorskih kmetij. Od slednjih je treba omeniti domačiji Maksa Droleta in Jožeta Humerja, ki ležita na prvih ugodnejših terasah nad Podmelcem. Velika terasa in greben z njivami neposredno pod obema domačijama nosita skupni naziv »Pri kaplji«. Po ljudskem izročilu izvira naziv iz spomina na veliko kapelo, ki naj bi stala pod Humerjevo domačijo. »Kapela« naj bi se nahajala na prostoru pod Humerjevim gospodarskim poslopjem, kjer sta dva kopasta hribčka, velikosti do $10 \times 10 \times 4$ m. V kupu je videti ostanek zidov, ki so bili izdelani v »suhi tehniki«, in pa množica dolomitnega lomljenca.

Greben, na katerem je Droletova domačija, pada v terasah proti Bači. Na dolžini ca. 150 m ter z višinsko razliko okoli 50 m so štiri terase, ki so oblikovane kopasto. S teh teras so tudi skeletni grobovi in najdbe, o katerih govorijo starejši Podmelčani (Sl. 1: 1).

Ti podatki so nam bili za vodilo, kje naj zastavimo sonde. Izkopavanje je izvršil Center za staroslovansko in zgodnj srednjeveško arheologijo v Narodnem muzeju v Ljubljani, vodil pa ga je avtor tega poročila. Izkopali smo dve sondi s površino ca. 60 kv. m.

Stratigrafska opazovanja pri izkopu sonde št. 1

Grob št. 1 je bil na meji med S robom njive Maksa Droleta, Podmelec št. 39, in pa kopastim hribčkom, v obliki manjše gomile s premerom ca. 8—10 in višino 1,2 m. Predpostavili smo, da se grobovi nahajajo v nadaljevanju proti S in J, in sicer vzporedno z grobom št. 1. Po odkritju skeletov št. 2, 3 in 4 smo ugotovili, da skeleti niso v vrsti in tudi ne vzporedni.

Sl. 1. Podmelec. 1. Mesto sondiranja nad vasjo (A). 2. Situacija obeh sond.
 Abb. 1. Podmelec. 1. Sondierungsstelle über dem Dorfe (A). 2. Situation beider Sonden.

Vzhodni robovi grobnih jam, povezani med seboj s črto, predstavljajo lok napet proti Z, t. j. glave so med seboj v večji razdalji kot noge. Grobovi od 1 do 4 ležijo pod skupno gomili podobno tvorbo. Severni profil v grobnih jami št. 4 kaže izrazit poznejši zasip. Enako je poučen V profil sonde št. 1. Ta doseže najvišjo točko v V podaljšku grobne jame št. 3. Od tu pade

naprej proti S in J. Vendar tudi v tem profilu vidimo, da je nastal z nasipanjem. Na podlagi omenjenih opazovanj lahko ugotovimo tole:

1. »Gomila« je nastala po času nastanka grobov št. 1—4.

2. V času pokopavanja je bil teren na tem mestu nekoliko napet zaradi dvigajočega se dolomitnega grebena. Vanj so bile vkopane tudi grobne jame.

3. Greben oz. napetost grebena na tem mestu je bila z izkopom grobnih jam skoraj popolnoma izginila. Torej je »gomila« nastala kasneje, in sicer hoteno. Predpostavljamo, da je to v neposredni zvezi z zasipanjem grobnih jam.

Zaradi ponovne kontrole, kako je s pokopi J od groba št. 1, smo podaljšali sondo 1 za 8 m proti J. Sonda je bila globoka 90 cm. Od tega odpade 20 cm na humus. Drugo je preperel dolomit. V sondi ni bilo nobenih najdb (T. 1, Sl. 1: 2).

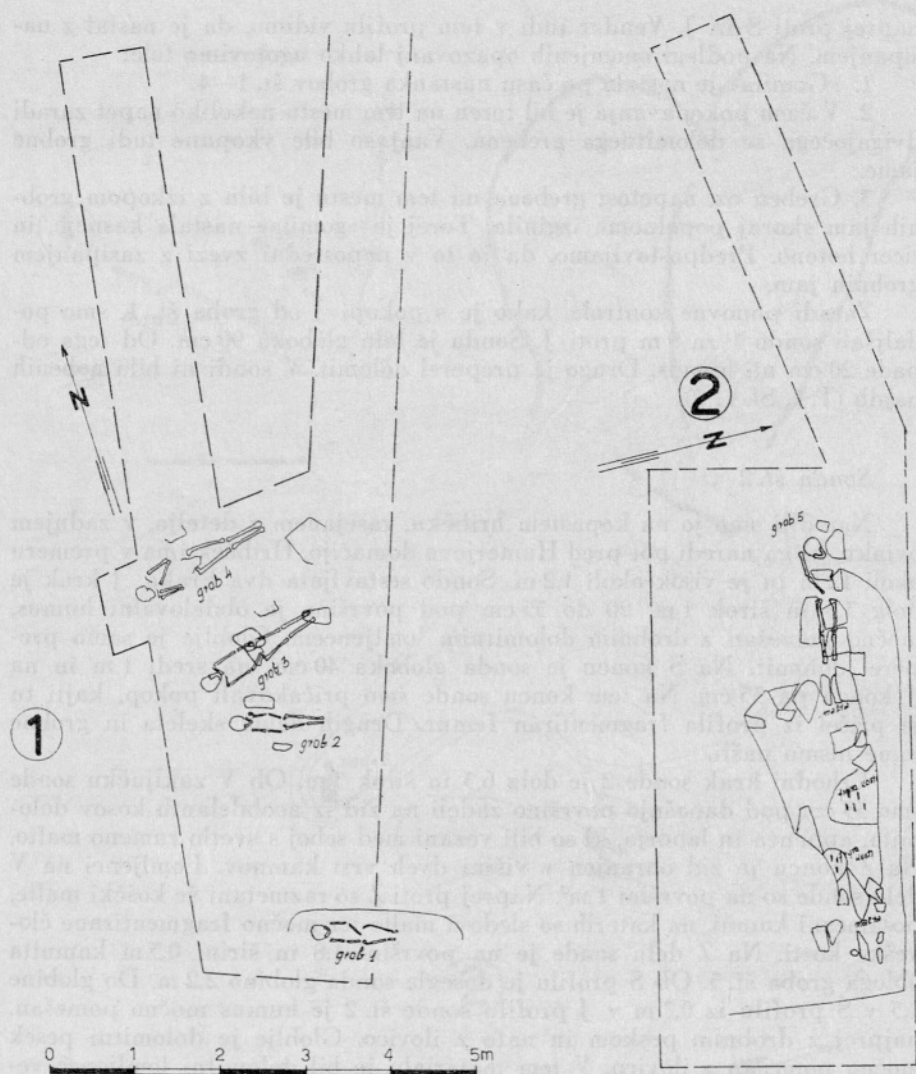
Sonda št. 2

Naredili smo jo na kopastem hribčku, zasejanem z deteljo, v zadnjem ovinku, ki ga naredi pot pred Humerjevo domačijo. Hribček ima v premeru okoli 12 m in je visok okoli 1,2 m. Sondo sestavljata dva kraka. J krak je dolg 5,5 in širok 1 m. 20 do 35 cm pod površino je obdelovalni humus, močno pomešan z drobnim dolomitnim lomljencem. Globlje je samo preperel dolomit. Na S koncu je sonda globoka 40 cm, na sredi 1 m in na J koncu pa 35 cm. Na tem koncu sonde smo pričakovali pokop, kajti tu je prišel iz profila fragmentiran femur. Drugih delov skeleta in grobne jame nismo našli.

Vzhodni krak sonde 2 je dolg 6,5 in širok 3 m. Ob V zaključku sonde smo 35 cm pod današnjo površino zadeli na zid iz neobdelanih kovov dolomita, apnenca in laporja, ki so bili vezani med seboj s svetlo rumeno malto. Na Z koncu je zid ohranjen v višini dveh vrst kamnov. Lomljenci na V delu sonde so na površini 1 m². Naprej proti Z so razmetani še koščki malte, posamezni kamni, na katerih so sledovi malte ter močno fragmentirane človeške kosti. Na Z delu sonde je na površini 1,8 in širini 0,5 m kamnita obloga groba št. 5. Ob S profilu je dosegla sonda globino 2,2 m. Do globine 1,5 v S profilu iz 0,7 m v J profilu sonde št. 2 je humus močno pomešan, najprej z drobnim peskom in nato z ilovico. Globlje je dolomitni pesek močno pomešan z ilovico. V tem materialu je bil dolomitni lomljenec velikosti do 20 × 30 cm, veliko fragmentov keramike, nekaj koščkov oglja in zelo veliko fragmentov živalskih kosti. Sodeč po S profilu, je bil tu zelo globok vkop, ki je nastal pred časom pokopa št. 5 (T. 2: 2).

Iz tega sklepamo, da je kopasti hribček nad grobom št. 5 in nad njegovo bližnjo okolico ustvarjen umetno po času pokopa ter je z najbrž v kaki vzročni zvezi. To je analogna situacija kot pri grobovih 1 do 4. (Sl. 2)

Grob št. 1. Skelet otroka z zelo gracilnimi in slabo ohranjenimi kostmi. V sedanjem stanju je skelet dolg 0,95 m. Humerus meri 17, femur 24 in coxa 25 cm. Skelet je ležal na hrbtu. Desna roka je stegnjena ob telesu, leva pa leži v hipogastrični legi. Lobanja je ležala na temenu. Skelet je ležal v smeri azimuta 110°. Grobna jama je bila dolga 1,8 m, vkopana v peščeno

Sl. 2. Podmelec. 1. Sonda 1 z grobovi 1—4. 2. Sonda 2 z grobom 5.

Abb. 2. Podmelec. 1. Sonde 1 mit den Gräbern 1—4. 2. Sonde 2 mit dem Grabe 5.

osnovo 60 cm pod današnje površino. Od tega odpade 30 cm na humus. Jama je bila zasuta z mešanico humusa in lomljenca. Skelet je ležal na Z strani jame. Najbrž gre za naknaden pokop. Meja grobne jame je ohranjena samo na S strani, kajti tu je bila vsekana v živo skalo. V grobu ni bilo pridevkov. (Sl. 2: 1)

Grob št. 2. Otroški skelet, z zelo slabo ohranjenimi kostmi. Skelet je bil dolg 1,1 m, humerus okoli 18, ulna 19, femur 25, tibia 20, acromion 19 in

ilion okoli 24 cm. Skelet je ležal v smeri azimuta 107°. Skelet je ležal na hrbtu. Glava je bila v pokončnem položaju. Desna roka je bila stegnjena ob telesu, leva pa v hipogastrični legi. Dolžine grobne jame nismo mogli ugotoviti. Njena širina je nakazana z dvema večjima kamnoma, ki sta postavljena ob S in J robu jame v razdalji 40 cm. Kamen ob S robu meri $15 \times 40 \times 20$ cm ter leži vzporedno s humerusom in ulno v razdalji okoli 10 cm. Kamen ob J robu jame je velik $20 \times 10 \times 15$ cm je vzporeden z desno ulno in deloma z desnim femurjem v razdalji 15 cm. Nad levim ramenom, okoli 10 cm od središča mandibule, je ležala ledvičasta pasna spona, prevlečena s plemenito patino. Okoli spona je v obliki traku ležala temno rjava materija, verjetno preperelo usnje. Grobna jama je bila vkopana v peščeno osnovo, okoli 70 cm pod današnjo površino. Od tega odpade okoli 50 cm na obdelovalni humus. Grobna jama je bila zasuta z mešanico humusa in dolomitnega lomljenca (Sl. 2; T. 1: 1).

Grob št. 3. Skelet odrasle osebe s srednje močnimi kostmi. Dobro ohranjen. Dolg 1,7 m, humerus 28, ulna 21, acromion 25, ilion 25, femur 36, tibia 34 cm. Skelet je ležal v smeri azimuta 75° na hrbtu, leva roka je bila stegnjena ob telesu, desna je v hipogastrični legi. Grobna jama je bila vkopana v zelo preperel dolomit, dolga 2 in široka 0,8 m. Zapolnjena je bila s humusom, ki je bil pomešan z drobnim dolomitom. Stene so bile skoraj popolnoma navpične. Dvajset centimetrov nad skeletom, na področju pasu in nog, sta bila dva večja dolomitna lomljenca, velikosti do 20×30 cm. V grobni jami ni bilo pridevkov (Sl. 2: 1).

Grob št. 4. Skelet odrasle osebe z robustno grajenimi kostmi. Dobro ohranjen. Skelet meri 1,75 m, acromion 35, humerus 32, ulna 27, ilion 32, femur 45, tibia 45 cm. Skelet je ležal na hrbtu. Roki sta bili prekržani na prsih. Glava je ležala na desni strani. Skelet leži v smeri azimuta 78°. Grobna jama je bila vkopana v močno preperel dolomit, razen na področju glave, kjer je dolomit močno pomešan z ilovico. Meje grobne jame so bile zelo jasno zarisane. Jama je bila dolga 2,2 in široka do 0,75 m. Ob koncu levega femurja sta bila dva pokončno stoječa dolomitna lomljenca. Prvi meri $20 \times 20 \times 20$ in drugi $15 \times 5 \times 5$ cm. Grob je bil zasut z mešanico humusa in dolomitnega lomljenca. Na notranji strani levega femurja je bila večja ledvičasta pasna spona (Sl. 2: 1; T. 1: 2).

Grob št. 5. (V sondi 2). Skelet odrasle osebe s srednje močnimi kostmi. Dobro ohranjen. Manjkajo kosti leve roke in enako večji del hrbtnice. V sedanjem stanju, tj. do konca tibij, meri skelet 1,58 m, humerus 29, ulna 25, femur 50, tibia 38 ter acromion 34 cm. Desna roka je v hipogastrični legi. Skelet leži v smeri azimuta 95°. V prvotnem položaju je glava ležala na temenu, kajti mandibula je v horizontalnem položaju. Nižji del grobne jame je bil vkopan v živo skalo oz. v zelo preperel dolomit. Jama je bila zasuta z mešanico humusa in dolomitnega lomljenca. Dokaj so izrazite meje izkopa. Dno jame visi od Z proti V za kakih 20 cm. Ob desnem kolku je ležal železen nož. Konica noža se je naslanjala na čelni del femurja, trn se je nahajal neposredno pod laktom desne roke (Sl. 2: 2; T. 1: 3).

Skelet je bil obložen s kamni, ki so bili položeni neposredno na pokojnika ali pa ob njem, kajti med kamni in skeletom je komaj par centi-

metrov debela plast humusa. Obloga je bila takole sestavljena: Ob zaključku lobanje stoji lomljenec $20 \times 15 \times 10$ cm v pokončnem položaju. Zunanji rob tega kamna se naslanja na rob grobne jame. Na glavi, in sicer po njeni daljši osi, leži kamen velikosti $35 \times 15 \times 10$ cm. Ta pokriva srednji del lobanj in prsi. Skoraj ves srednji del telesa pokriva skril, velikosti $50 \times 35 \times 10$ cm. Ta se naslanja na tri manjše kamne, ki so bili postavljeni ob telesu. Od pasu do konca tibij ležijo v dveh vzporednih vrstah štirje kamni. Stikajo se ob osi skeleta. Ob J strani skeleta sta dva kamna, velikosti $20 \times 20 \times 8$ cm in $50 \times 30 \times 24$ cm. Tudi ob S oz. levi strani skeleta sta dva kamna velikosti $50 \times 50 \times 15$ in $35 \times 50 \times 18$ cm. Ob koncu leve tibije je plošča v poševnem položaju, velikosti $52 \times 25 \times 5$ cm. Ob levem femurju, naslanjaje se na višje ležeče kamne, je v poševnem položaju plošča, velikosti $25 \times 25 \times 10$ cm. Ob levem ramenu je nepravilno oblikovan kamen, velikosti $50 \times 50 \times 20$ cm. Trije zadnji kamni so v eni ravni črti. Njihov zunanji rob pomeni S mejo grobne jame. Med kamni, ki smo jih opisali, nismo našli sledov malte ali druge vezave. Med kamni je bil humus močno pomešan z drobnim dolomitnim lomljencem. Kamnita obloga groba ne pokriva konca obeh tibij in metatarzalnih kosti. Te so deloma že pod kamni, ki so vezani med seboj v svetlo rumeno malto. Nepokriti so bili obe rameni in del lobanje (Sl. 2: 2).

Naselbina: Detajlna terenska avtopsijska in sonda »Na kapljici« so pokazale, da imamo na tem območju opraviti z dvema velikima arheološkima kompleksoma. To sta grobišče in naselbina.

Na terasi pod Humerjevo domačijo, okoli 100 m SZ od grobišča, je verjetno treba locirati naselbino. Prostor meri okoli 100×120 m in ga obdaja močan nasip. Manjši nasip ga deli na dva neenaka dela. Na nekaterih mestih v nasipu je videti suhi zid. Ta je posebno viden na S in V strani. Znotraj tako omejene površine sta dva večja kopasta hribčka, za katera sodimo, da sta ruševini nekih zgradb. J in Z nasip sta nad strmino, ki je neposredno nad teraso, na kateri je danes vas Podmelec oziroma na kateri je stara pot Kneža—Podmelec—Tolmin (Sl. 1: 2).

OPIS PREDMETOV

Grob št. 2

1. Ledvičasta pasna spona iz bronca. Dobro ohranjena. Površina je mestoma pokrita s tenko plastjo plemenite patine. Prerez skozi okvir spona je pravokoten, toda z zaobljenimi vogali. Oba konca prstana se stikata na prostoru, ki služi za vodilo traku. Ta ima trikotno obliko in polokrogel prerez. Prednji del traka je zavrt čez okvir. Po daljši osi meri spona 22 in po krajši 15 mm. Prerez skozi okvir ima 4×2 mm. Trnek je dolg 25 ter je v osnovi širok 5 mm, debel 2 mm (T. 1: 1).

Grob št. 4

2. Ledvičasta pasna spona iz bronca. Dobro ohranjena. Površina je mestoma pokrita z divjo patino. Vendar ta dosedaj ni poškodovala prvotne površine. Trnek manjka. Zadnja stran okvira, ki služi za vodilo trnku, je

okrogla. Preostali del okvira je ovalno ploščat ter v leteči »S« drži. Na sredi prednje strani okvira je pravokotna vdolbina za ležaj trnka. Obe bočni stranici sta obrobljeni z dvema pokončnima vrezoma, ki prehajata v vzporednici ob spodnjem in gornjem delu okvira. Ti tečeta v dolžino do 15 mm. V tako nastalih okvirih sta vrezana ornamenta. Okoli središča tečeta v obliki luknjici dva koncentrična kroga. Notranji, manjši, s polmerom 1,5 mm, je vrezan, zunanji večji, s polmerom 2,5 mm, pa je sestavljen iz vrste pikčastih poglobitev.

Po daljši osi meri zaponka 45 in krajši 22 mm. Prednja stran okvira je široka 8 mm, premer zadnje strani 2 mm (T. 1: 2).

Grob št. 5

3. Železen nož. Slabo ohranjen. Del hrbtni strani in enako rezila manjkata. Površino pokriva debela plast rje. V sedanjem stanju je nož dolg 20 cm, od tega trn 8 cm. Na gornji strani prehaja trn postopoma v vzbočeni hrbet, na spodnji pa prehaja sedlasto v ravno rezilo. Prerez skozi trn je pravokoten, meri 4×4 mm. Rezilo ima trikoten prerez, v širino meri 26 mm, hrbet je debel 4 mm (T. 1: 3).

4. Fragment oboda keramične posode, ki je bila izdelana prostoročno iz temno sive pečene, slabo prečiščene in s peskom pomešane ilovice. Stene so lepo zglajene. Na obodu je plastična bradavička s premerom 10 mm in visoka 5 mm. Fragment ima obliko nepravilnega trikotnika z osnovnico 6 in višino 5 cm, debelina stene 7 mm. Najbrž gre za del skodele (T. 1: 4).

5. Dva fragmenta dna in oboda, najbrž sklede, ki je bila izdelana prostoročno iz temno rdeče pečene, dobro prečiščene in s finim peskom pomešane ilovice. Stene posode so zglajene zelo grobo. Prvi fragment je velik 5×4 cm in drugi 2×5 cm, debelina stene 4 mm (T. 1: 5).

6. Fragment oboda keramične posode, ki je bila izdelana prostoročno iz temno rdeče pečene, slabo prečiščene in z grobim peskom pomešane ilovice. Na površini fragmenta je vodoraven metličast ornament. Obe površini sta grobo zglajeni. Velikost $5 \times 4 \times 0,8$ cm (T. 1: 6).

7. 4 fragmenti keramične posode, ki je bila izdelana prostoročno iz temno sive pečene, slabo prečiščene in z drobnim kremenčevim peskom pomešane ilovice. Zunanja stran posode je slabo zglajena, na notranji pa so vrezani vzporedni vodoravni jarkci. Prostor med jarkci izstopa kot pravokotno oblikovano plastično rebro. Jarkci in rebra so široki 1,5 mm, globina jarkca 0,5 mm. Fragment je velik 5×5 cm, debel 7 mm (T. 1: 8).

8. Fragment oboda iste posode, kot smo jo opisali pod 7. Velik $2,5 \times 4$ cm. Na notranji strani fragmenta je delček okrasa kot pod 7. Na tem fragmentu so sledovi metličastega ornamenta (T. 1: 9).

9. Fragment iste posode kot pod 7 in 8, velik 3×2 cm. Na notranji strani fragmenta je sled ornamenta kot pod 7, na zunanji pa del metličastega okraševanja v obliki »V« z večkrat ponovljenimi kraki (T. 1: 10).

10. Fragment iste posode kot pod 7 ter z enako ornamentiko na notranji strani kot fragment pod 9. Velikost $4 \times 2,5$ cm (T. 1: 12).

11. Fragment dna in oboda keramične posode, ki je bila izdelana iz temno sive pečene, slabo prečiščene in z drobnim peskom pomešane ilovice.

Obe strani posode sta dokaj dobro zglajeni. Fragment je velik $2 \times 4,5$ cm, debelina stene 4 mm (T. 1: 15).

12. Fragment ustja, po vsej verjetnosti iste posode, ki ji pripada košček, ki smo ga opisali pod 11. Ustje je zavihano rahlo navzven in ima obliko poševno visečega trikotnika. Fragment je velik 5×2 cm (T. 1: 17).

13. Fragment keramične posode, izdelane prostoročno iz temno rdeče pečene neprečiščene in z drobnim peskom pomešane ilovice. Obe steni sta zglajeni zelo slabo. Velikost $2,5 \times 2$ cm, debelina stene 11 mm (T. 1: 11).

Izkopane predmete hrani Narodni muzej v Ljubljani.

ČASOVNA OPREDELITEV

Za pasni sponi iz Podmelca poznamo številne analogije. Na langobardskem grobišču v Kranju so dve sponi, enaki naši iz groba št. 2¹, ter en primerek, popolnoma soroden sponi iz groba št. 4.² Datacija tega grobišča je dokaj nesporna. Zadnje besedo o tem je povedal Joachim Werner,³ ki je postavil skrajno mejo v čas med 582 in 591. V študiji o staroslovenskem Kranju Jože Kastelic dopušča možnost, da je langobardska naselbina v Kranju vztrajala še v prvih desetletjih VII. st.⁴ Za obe sponi so analogije tudi na širšem prostoru, ki so ga imeli Langobardi pred preselitvijo v Italijo. Tako imamo za pasno spono iz groba št. 4 popolno analogijo v Varpaloti, grob 4/5, grob 20, na Dunaju,⁶ Schwechatu grob 14,⁷ Poysdorfu, grob 8⁸ itd. Grobove 4 in 20 iz Varpalote je Werner uvrstil med avarskodobne.⁹ Grobišče v Schwechatu pri Dunaju neha l. 586,¹⁰ Poysdorf spada med severnodonavska langobardska najdišča¹¹ ter po vsej verjetnosti sodi na konec V. st.¹² Pasne spono, podobne našima iz grobov 2 in 4 iz Podmelca, najdemo tudi na frankovskem prostoru. Tako za spono iz groba 2 jo najdemo med grobnim inventarjem v Thalmassingu¹³ in Röckingenu.¹⁴ Obe najdbi sta datirani v prvo polovico VII. st.¹⁵ Spone letočih oblik iz groba 4 v Podmelcu pa poznamo tudi v Gnotzheinu¹⁶ in Kipfenbergu.¹⁷ Najdbi sta iz

¹ JZK 2, 1904, 248, sl. 203 a, in 257, sl. 214 a.

² ibidem 240, sl. 177 c.

³ J. Werner, Die Langobarden in Pannonien. Abhandlungen NF 53, A. B. München 1962, 125 (poslej J. Werner, Die Langobarden).

⁴ J. Kastelic, 900 let Kranja (1960) 38, 39, omenja pod opombo 2 drugo literaturo o grobišču na »Lajhu«.

⁵ J. Werner, Die Langobarden B, T. 7: 4; T. 11: 12.

⁶ ibid. B, T. 44: 8.

⁷ ibid. B, T. 44: 14.

⁸ ibid. B, T. 47: 17 in 18

⁹ ibid. A, 25.

¹⁰ ibid. A, 48

¹¹ ibid. A, 149.

¹² ibid. A, 112.

¹³ H. Dannheimer, Die germanischen Funde der späten Kaiserzeit und des frühen Mittelalters in Mittelfranken, Berlin (1962) T. 66, B 2 (poslej H. Dannheimer, Die germanischen Funde).

¹⁴ ibid. A, 3 in B, T. 22: 1; T. 59.

¹⁵ ibid. A, 69.

¹⁶ ibid. A, 69, T. 27, E.

¹⁷ ibid. A, 69, T. 51: 5.

druge polovice VI. st.¹⁸ Nož iz groba 5 ni v celoti ohranjen ter mu mogoče manjka kaka značilnost. Toda zvončast prehod v rezilo ter usločen prehod v hrbet rezila, ki sta ohranjena na tem nožu, poznamo tudi pri fragmentiranem nožu iz Varpalote, grob 12, ter ga je šteti za avarskega.¹⁹

Vsi keramični fragmenti, ki smo jih našli na prostoru pod grobom 5, so izdelani prostoročno in imajo tehnološke posebnosti zgodnjesrednjeveškega lončarstva. Sem sodi predvsem faktura materiala, obdelava obeh površin in tudi ornamentika. Fragmenti pripadajo brez izjeme posodam, ki bi jih mogoče lahko označili kot skledolike in bikonične. Pri tem imam predvsem v mislih obliko posode z naglo se večajočim premerom posode od dna proti največjemu obodu. Ta keramična vrsta pa je najpogostejša oblika v Neu-Rupersdorfu, tj. na področju severnodonavskih langobardskih grobišč.²⁰ Ornamenti na keramičnih fragmentih iz Podmelca so po obliki neizraziti ali pa jih ne moremo rekonstruirati; zdi se vendar, da je tehnika dela pri okraševanju enaka, kot jo vidimo v Neu-Rupersdorfu, tj. ornament je največkrat kompozicija iz polovalno poglobljenih ter plitvo vrezanih črt.²¹

Ni dvoma, da bi lahko našli številnejše analogije tudi v daleč večjem krogu, toda pričujoče so se nam vsilile zaradi bližine in študijske dognanosti. Vsekakor so slednje tudi bolj odločilne za kulturno in etnično opredelitev. Časovni okvir na temelju gornjih analogij obsega obdobje od konca V. do prve polovice VII. stol., tj. okoli 150 let. Toda na podlagi leteče oblike pasnih spon, ki je na splošno v rabi komaj v drugi polovici VI. st.,²² se moramo tudi mi odločiti, da grobišče iz Podmelca uvrstimo v langobardski kulturni krog. Za to govori še nekaj značilnosti, ki pa kot pojavi niso najbrž še zadosti dognane. Pri opazovanju groba št. 5 iz Podmelca smo ugotovili, da manjkajo kosti leve roke, rebra leve strani prsnega koša ter nekaj vrenc. Iz položaja drugih delov na desni strani gornjega dela telesa vidimo, da so bili »in situ«, torej je leva stran nasilno odstranjena neposredno pred položitvijo v grobno jamo, ali pa potem. Tak nasilni poseg v pokojnikovo telo poznamo v dveh primerih v Poysdorfu²³ to sta grobova 6 in 3. Žal iz opisa obeh grobov tega ni videti,²⁴ temveč samo iz priložene risbe obeh grobov.

Kamnita grobna obloga je v tem času na splošno zelo razširjena. Poznajo jo seveda tudi v Kranju. Naj omenim grobove 5, 7, 14, 16, 22, 23 ter še v nadaljnjih približno 40 primerih.²⁵ Enaka je tudi usmerjenost grobov. Sicer je to sestavni del pogrebne ritusa ne samo pri Langobardih,²⁶ temveč skoraj pri vseh plemenih, ki so se pojavljala na srednjeevropskem prostoru tega časa.

¹⁸ *ibid.* A, 69.

¹⁹ J. Werner, *Die Langobarden* B, T. 5: 24.

²⁰ *ibid.* A, 148 in B, T. 50, 51, 52, 53.

²¹ *ibid.* A, 148.

²² *ibid.* A, 87.

²³ *ibid.* B, T. 55: 1 in 2.

²⁴ *ibid.* A, 153.

²⁵ W. Schmid, *JfA* 1, 1907, 58 ss.

²⁶ J. Werner, *Die Langobarden* A, 87.

Podmelec je ob stari poti, ki je vodila po dolini Bače od Petrovega brda proti Tolminu. Starost in smer poti sta dokaj zanesljivo označeni z antično zaporo v Koritnici.²⁷ Usmeritev poti od Koritnice na Cerkno ni možna. Odcep v tej smeri je pri Grahovem, tj. okoli 6 km JZ od Koritnice. Antična zapora je torej namenjena poti, ki pelje naprej v Baško grapo oz. na gorski prehod Petrovo brdo. Na tej poti vidi tudi Werner Langobarde, ki so se preko Jelovice in Petrovega brda spustili v dolino Bače.²⁸ Tudi za Langobarde iz Kranja je bolj verjetna pot po Selški dolini, tj. naprej na Petrovo brdo. Pot po Poljanski dolini je povezana z večkratnim prehodom preko mostov in je daljša. V tej luči in ob dejstvu, da so Langobardi še nekaj časa polagali določene pravice na ozemlje, s katerega so se preselili,²⁹ nam pomaga razumeti pomen najdbe v Podmelcu. Ta opredelitev Podmelca je najbolj verjetna, čeprav ne popolnoma zanesljiva. Ne glede na dokončno rešitev tega problema je eno zanesljivo: v Podmelcu imamo opraviti z naselbino in grobiščem prebivalcev, ki so videli prihajati novega prebivalca te zemlje: stare Slovane.

ZUSAMMENFASSUNG

Die frühmittelalterliche Grabstätte und Ansiedlung in Podmelec — Baška grapa

In der Schlucht der Bača beim Dorf Podmelec, unmittelbar oberhalb der heutigen Straße nach Tolmin, auf der Wernerschen Route des Langobardenzuges nach Italien, wurden bei verschiedenen Erdarbeiten schon öfters Skelettgräber vorgefunden. Anlässlich einer Lagebesichtigung konnten wir den Bestand zweier Komplexe feststellen: Der erste liegt an der Stelle »Kaplja«, die wir wegen der dortigen Bodengestalt und des deutlich sichtbaren Systems von Wällen für eine befestigte Ansiedlung halten, und der zweite, mehr östlich liegend, ist die schon bekundete Grabstätte. Auf der »Kaplja« stehen zwei größere Steinwälle. Einer von ihnen ist nach der Volksüberlieferung der Rest »einer großen Kapelle«. Als vor dem Ersten Weltkrieg die Zufahrt zum Bauernhof Humer gebaut wurde, wurde im Bereich der Grabstätte nach Augenzeugenberichten »eine Wagenladung« Menschenknochen ausgegraben. Eine auf Grund unserer Nachforschungen entworfene Wiederherstellung wies auf mehrere Gruppen von Bestattungen hin. Diesen Schluß bestätigten wir durch Sondierungen: Wir legten zwei Gräbergruppen frei, die etwa 80 m voneinander liegen. Dazwischen gibt es, zumindest heute, keine Gräber. In der ersten, höhergelegenen Gruppe haben wir 4 Gräber ausgegraben, die auf eine radiale Anordnung schließen lassen. Die Gruben waren in Dolomitsand eingegraben und fast alle wenigstens teilweise mit Bruchstein belegt. Die allgemeine Richtung der Bestattungen war Ost—West, mit Abweichungen bis zu 30° von der Grundrichtung.

Nach dem heutigen Aussehen des Geländes vor den Ausgrabungen scheint über allen Gräbern der Gruppe ein Totenhügel (»gomila«) aufgeschüttet worden zu sein. In zwei Gräbern lag je eine Gürtelspange. Für die zeitliche und kulturelle Be-

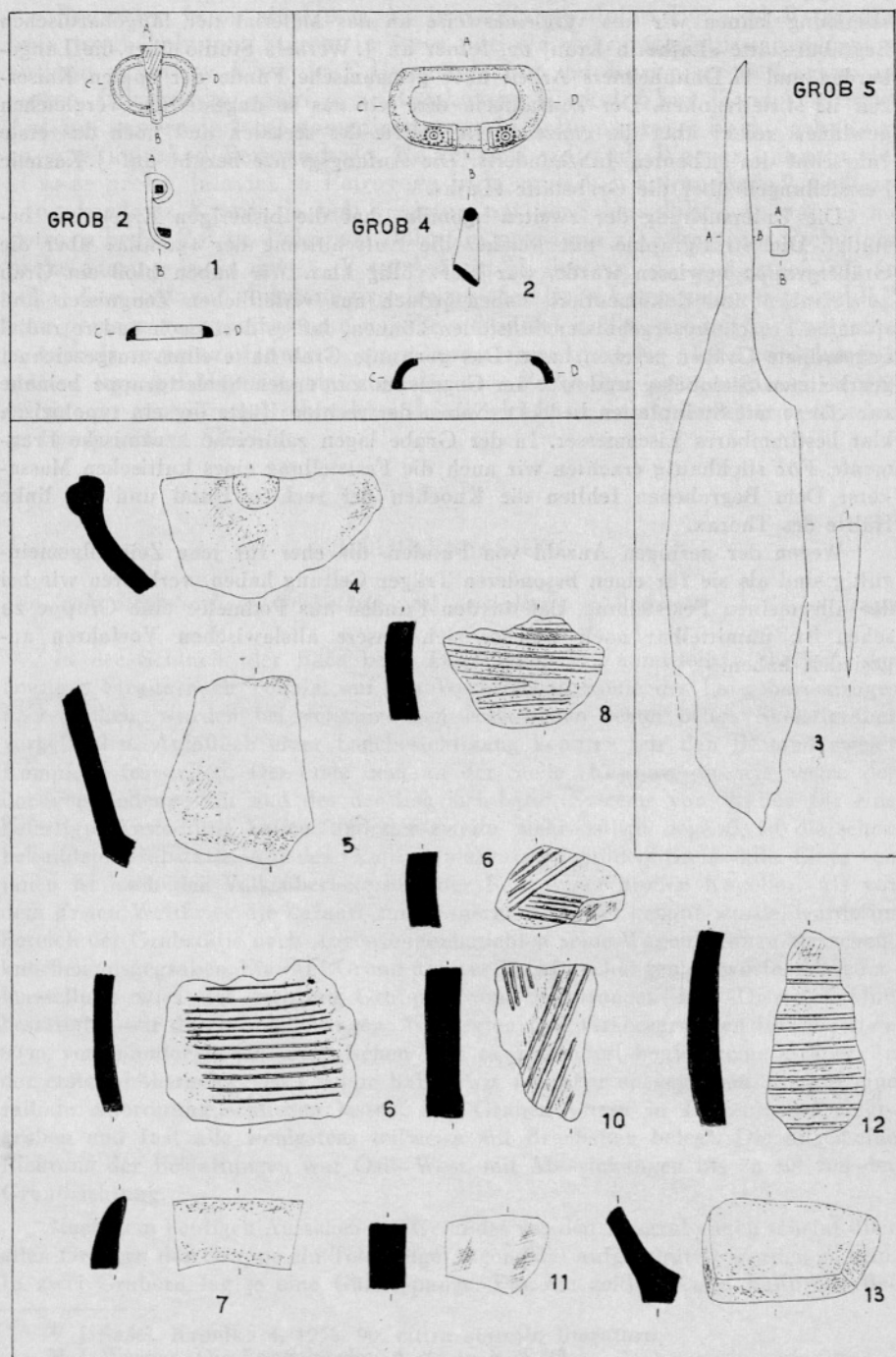
²⁷ J. Šašel, Kronika 4, 1956, 90, citira starejšo literaturo.

²⁸ J. Werner, Die Langobarden A, 14 in B, T. 72.

stimmung lehnen wir uns vergleichsweise an das Material der langobardischen Begräbnisstätte »Lajh« in Kranj an, ferner an J. Werners Studio über die Langobarden und H. Dannheimers Arbeit über germanische Funde der späten Kaiserzeit in Mittelfranken. Der Zeitrahmen, den wir aus so angestellten Vergleichen gewinnen, reicht über die ganze zweite Hälfte des sechsten und noch das erste Jahrzehnt des siebenten Jahrhunderts. Die Anfangsgrenze beruht auf J. Kastelic Feststellungen über die Grabstätte »Lajh«.

Die Untersuchung der zweiten »gomila« hat die bisherigen Ergebnisse bestätigt. Die Stratigraphie, mit welcher die Aufschüttung der »gomila« über die Gräbergruppe bewiesen wurde, war hier völlig klar. Wir haben bloß ein Grab ausgegraben und dokumentiert, haben jedoch aus verlässlichen Zeugnissen und späteren Forschungsergebnissen feststellen können, daß es dort noch andere radial angeordnete Gräber gegeben hatte. Das genannte Grab hatte einen ausgezeichnet gearbeiteten Steinbelag und war im Gegensatz zur ersten Skelettgruppe beinahe zur Gänze mit Steinplatten bedeckt. Neben der rechten Hüfte lag ein typologisch klar bestimmbares Eisenmesser. In der Grube lagen zahlreiche keramische Fragmente. Für stichhaltig erachten wir auch die Feststellung eines kultischen Massakers: Dem Begrabenen fehlten die Knochen der rechten Hand und die linke Hälfte des Thorax.

Wegen der geringen Anzahl von Funden, die eher für jene Zeit allgemeingültig sind als sie für einen besonderen Träger Geltung haben, verharren wir bei der allgemeinen Feststellung, daß in den Funden aus Podmelec eine Gruppe zu sehen ist, unmittelbar nach welcher sich unsere altslawischen Vorfahren angesiedelt haben.

Podmelec. Grob 2 in 4 v sondi 1; grob 5 in fragmenti keramike v sondi 2. — Grab 2 und 4 in der Sonde 1; Grab 5 und keramische Scherben in der Sonde 2.
 1—2 bron — Bronze; 3 železo — Eisen; 4—13 glina — Ton. 1—13 = 1/2